

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

Міжнародна стратегія економічного розвитку регіону

Международная стратегия экономического развития региона

International Strategy of Region Economic Development

Матеріали
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, Україна, 3–5 вересня 2013 року)

Суми
Сумський державний університет
2013

характеризується різко зростаючою залежністю його якісних характеристик від різних напрямів соціально-економічної діяльності. Незаперечним є факт: природні ресурси сумірні з потребами в них як на національному та регіональному, так і на планетарному рівнях. Практично весь земний простір у тій чи іншій мірі залучається до обороту людської діяльності, що означає наявність спільних, а не часткових обмежень як соціального, так й економічного розвитку.

ІНДИКАТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: ПОШУК ПРІОРИТЕТІВ ТА АГРЕГАЦІЇ

Пристайко О. П.

*ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку
НАН України», Україна*

Світовий досвід розробки індикаторів сталого розвитку показує, що існують два основні підходи до оцінювання сталого розвитку відповідного територіального або галузевого об'єкту.

Перший з них передбачає побудову системи індикаторів, кожен з яких відображає окремі аспекти сталого розвитку. При цьому в рамках загальної системи найчастіше виділяють окремі підсистеми показників: екологічну, економічну, соціальну, інституційну

Другий базується на побудові інтегрального, агрегованого показника – тобто індексу – на базі якого можна оцінювати ступінь сталості розвитку. При цьому агрегування, як правило, здійснюється на базі трьох груп показників: еколого-економічних; еколого-соціально-економічних, екологічних.

Важливим методологічним моментом є те, що, як правило, система показників сталого розвитку повинна мати чітко сформульовану структуру та розроблятися в рамках моделі, в якій ці показники систематизуються в певні групи залежно від функцій та взаємозв'язків.

На практиці застосовуються наступні структурні варіанти систем індикаторів сталого розвитку [1, с. 14]:

- «тема/проблема – індикатор», коли певній проблемі відповідає свій індикатор, а також варіант цієї структури – «тема-підтема-індикатор»;
- «цілі-завдання-індикатор» – ієрархічна структура, у якій цілі та завдання не мають кількісного вираження;
- «тиск-стан-реакція» (ТСР)_– структура індикаторів, що базується на моделі оцінювання впливу на систему та її реакції на цей вплив.

В рамках «модельної» структури системи індикаторів ТСР класифікація індикаторів сталого розвитку проводиться за трьома типами: руху, стану й реакції [2, с. 239].

Індикатори руху — це індикатори людської активності, процесів і характеристик, які можуть позитивно або негативно впливати на сталий

розвиток. Ці індикатори відповідають рівню розвитку компанії, галузі або економіки. Прикладами таких індикаторів є зростання населення держави, регіону, зростання емісії парникових газів тощо.

Індикатори стану фіксують характеристики сталого розвитку в даному районі на даний момент часу. До них належать густота населення, відсоток міського населення, розвідані промислові запаси палива тощо.

Індикатори реакції визначають політичний вибір та інші реакції на зміну характеристик стійкого розвитку. Ці індикатори вказують на волю суспільства й ефективність вирішення ним проблем стійкого розвитку. Прикладами подібних індикаторів є витрати суспільства на поліпшення здоров'я, стан законодавства, нормування та регулювання суспільних процесів.

В рамках загального модельного підходу ТСР було розроблено низку варіантів моделей оцінювання сталого розвитку, серед яких можна виділити наступні [3, с. 236-242]:

«Навантаження – стан – реакція». Інформаційний блок «Навантаження» дає уяву про характер первинних процесів впливу людини на природне середовище. Тут представлена інформація про кількісні та якісні показники впливу а також про характер процесів впливу на різні компоненти біосфери. Показники «стану» характеризують вторинні процеси впливу на природне середовище і включають дані про рівень, якість та/або кількість фізичних, біологічних та хімічних явищ в даному місці в даний час. Показники «реакції» характеризують дії суб'єктів (уряду, підприємств, груп людей, окремих осіб тощо) у відповідь на процеси впливу на природу з метою попередити або зменшити негативні наслідки чи пристосуватися до відповідних змін.

«Імпульс діяльності – стан – реакція». Під «імпульсом дії» розуміються соціальні, демографічні, економічні події, що можуть викликати зміни стилю життя людей та рівень виробничо-споживчих стандартів. Основними імпульсами дії є зростання кількості населення та зміни у потребах людей або у здійснюваних ними функціях.

«Імпульс діяльності – навантаження – стан – вплив – реакція». Інформаційний блок «Вплив» характеризує зміни стану природного середовища, зумовлені попередніми причинами.

«Імпульс діяльності – навантаження – стан – експозиція – результат – дії». Інформаційний блок «Експозиція» характеризує взаємозв'язок між здоров'ям людини та екологічними ризиками.

Виходячи з кола завдань, що вирішуються за допомогою індикаторів сталого розвитку в рамках вищезазначених варіантів моделей СРТ можна виділити додаткову класифікацію показників оцінки соціо-еколого-економічних систем, яка охоплює шість типів показників [2, с. 241]:

- стану (характеризують поточний стан системи);
- динаміки (характеризують зміни стану в часі);
- рівноваги (аналізують показники стану системи, співвідносний їх із

граничними значеннями);

- мети (характеризують кінцеву мету розвитку системи);
- засобів (характеризують набір засобів, необхідних для досягнення мети);
- результату (визначають успішність досягнення поставлених цілей).

Необхідно зазначити, що розробка та застосування різних варіантів таких розгорнутих систем індикаторів оцінки сталого розвитку виявили чимало серйозних проблем.

Практичний досвід показав, що використання модельного підходу ТСР на практиці є досить складним у зв'язку з необхідністю достатньо оперативного отримання, обробки та аналізу дуже великого масиву даних для розрахунку деталізованого списку показників. У зв'язку з цим на практиці найчастіше використовується система індикаторів за схемою «тема — підтема», що реалізується таким чином: за кожною зі сфер життєдіяльності суспільства визначаються ключові теми, які деталізуються за підтемами і зводяться до певного набору індикаторів. Важливим недоліком систем індикаторів сталого розвитку можна також визначити відсутність або недостатність виявлення пріоритетів. Формально в таких системах, як правило, всі індикатори є рівноважними. Між іншим, аналіз схем індикаторів показує, що при їх створенні певній групі індикаторів таким або іншим чином надається перевага порівняно з іншими. Тому на сьогодні питання стоїть про пошук оптимальної та ефективної (для провадження) набору пріоритетів для вибору індикаторів. Так, для пріоритети визначатимуться за рядом сутнісних ознак: за ефективністю впровадження, за ефективністю вимірювання, за однозначністю інтерпретації, за цілеспрямованістю, за універсальністю застосування для регіональних та галузевих задач тощо. На міжнародному рівні ми розглядаємо систему формування індикаторів сталого розвитку та можливості її застосування для національних потреб [4], однак задача має розв'язуватися на різних ієрархічних рівнях. Саме тому пошук ефективної та дієвої системи індикаторів сталого розвитку – нагальна та актуальна наукова задача, вирішення якої сягає далеко за межі класичних економічних досліджень.

1. Бобылев С.Н. Индикаторы устойчивого развития : региональное измерение. Пособие по региональной экологической политике / С.Н. Бобылев. – М. : Акрополь, 2007. – 60 с.
2. Регіональна економіка : підручник / [за ред. Є. П. Качана]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 800 с.
3. Социально-экономический потенциал устойчивого развития : [учебник / под. ред. Л.Г. Мельника и Л. Хенса]. – Сумы: ИТД "Университетская книга", 2007. – 1120 с.
4. Пристайко О. Международные предпосылки формирования национальной стратегии устойчивого развития / Оксана Пристайко // Устойчивое развитие (Болгария). – 2013. – №6. – С.115-119.

Науковий керівник – д-р. екон. наук, проф. Хлобистов Є. В.